

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Sportovní slang a jeho variabilita – nohejbalové prostředí

Sports slang and variability – the environment of Football tennis

Markéta Sochůrková

Vedoucí práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk a německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Sportovní slang a jeho variabilita – nohejbalové prostředí vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze,

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D. za odborné vedení, za rady a ochotu při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala hráčům z A-týmu TJ Pankrác nohejbal za jejich pomoc a za spolupráci při vyplňování dotazníků.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá sportovním slangem, konkrétněji slangem nohejbalu. Cílem práce je nastínit hlavní problematiku nohejbalového slangu. V první části je načrtnuta problematika slangu obecně a slang z pohledu různých autorů, v druhé části se práce zabývá již nohejbalovým slangem, jeho hlavními specifiky a dále nohejbalem. Ve třetí části jsou zpracovány jednotlivé otázky v dotazníku. Příloha zahrnuje dotazník nohejbalového slangu. V práci bylo užito metody pozorování, rozhovoru a dotazníku.

KLÍČOVÁ SLOVA

Nespisovné poloútvary národního jazyka

Slang

Sportovní slang

Slang nohejbalu

Nohejbal

ANNOTATION

This bachelor thesis focuses on sports slang, specifically foot tennis slang. The aim of this thesis is to outline the main issues concerning foot tennis slang. In the first part, slang is discussed in general and then from the viewpoint of various authors, the second part deals with sports slang, its main specifics and foot tennis is mentioned as well. The third part contains individual questions created for the. The appendix includes the questionnaire concerning foot tennis slang. For the purpose of this thesis, methods of observation, interview and questionnaire were employed.

KEYWORDS

Non-standard department of national language

Slang

Sports slang

Slang of foot tennis

Foot tennis

OBSAH

ÚVOD	7
1 Nespisovné poloútvary národního jazyka	8
1.1 Profesní mluva.....	8
1.2 Argot.....	8
1.3 Slang.....	10
1.4 Sociolekt.....	11
2 Slang v odborné literatuře	12
2.1 František Oberpfalcer-Jílek	12
2.2 František Trávníček.....	13
2.3 Adolf Kellner.....	13
2.4 Ladislav Dvonč	14
2.5 Břetislav Koudela	15
2.6 Jan Chloupek	15
2.7 Lumír Klimeš	16
2.8 Přemysl Hauser	16
2.9 Josef Václav Bečka	17
2.10 Jaroslav Hubáček.....	17
2.11 Zdeňka Tichá.....	18
2.12 Anna Gálisová	20
3 Způsoby tvoření slangových výrazů.....	23
3.1 Odvozování	23
3.2 Zkracování.....	25
3.3 Přejímání	25
4 Nohejbalový slang.....	27
4.1 Nohejbal	27

4.2 Historie	27
4.3 Pravidla a charakteristika hry	28
5 Metodologie	30
5.1 Cíle	30
5.2 Charakteristika respondentů	31
5.3 Analýza materiálu	32
5.4 Interpretace dotazníkové šetření	40
5.5 Analýza užívání slangismů v jednom klubu	41
ZÁVĚR.....	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
SEZNAM TABULEK.....	47
SEZNAM PŘÍLOH	48

ÚVOD

V bakalářské práci se budeme věnovat sportovnímu slangu, a to v nohejbalovém prostředí. Nohejbal jsme si zvolili z toho důvodu, že k němu mám velmi blízko, neboť jsem mezi fanynkami jednoho pražského nohejbalového oddílu. Dalším důvodem naší volby je nízké povědomí o nohejbalovém slangu mezi lingvisty (dosud zpracován nebyl) a také nižší míra informace o nohejbalu ve sportovních médiích.

Naším prvním stanoveným cílem bylo sestavit nohejbalový slovník a druhým ověřit povědomí o slangových pojmenováních u vybraných respondentů – hráčů nohejbalu, a to z různých míst republiky, protože jsme předpokládali jisté regionální specifčnosti a odlišnost. Jak ovšem ukazuje analyzovaný materiál, odlišností v užívání některých slangismů bylo tolik, že jsme nakonec na první z cílů rezignovali. Značná část sebraných výrazů je ovšem nepochybně ve všeobecném slangu, tedy ve všech oddílech a sportovních skupinách v celé České republice, a to na základě toho, že ve výsledku se respondenti ve významu daného výrazu shodovali.

Práce vychází především z literatury, která je vybrané problematice věnována. Jde o monografické slangistické práce J. Hubáčka *O českých slanzích* z roku 1979 a *Malý slovník českých slangů* z roku 1988, dále o jeho další publikace, které jsou tomuto tématu věnovány, a také různé články vydané v různých periodikách jako například *Naše řeč* či *Slovo a slovesnost*, ale i sborníky z plzeňských konferencí o slangu a argotu.

Za základní literaturu pro nohejbalovou problematiku jsme zvolili knihu, která se jako jediná této problematice komplexně věnuje, tj. kniha od autorů V. Pavlíka a M. Maršálka *Nohejbal* z roku 2010.

V první části práce se věnujeme obecnému vymezení slangu, slangu v odborné literatuře, dále aspektům slangu a způsobům tvoření slangových výrazů. Druhá část je již věnována nohejbalovému slangu, jeho vymezení a obecné charakteristice a také historii nohejbalu u nás. Ve třetí části se již věnujeme vyhodnocení dotazníků, tedy zhodnocení znalosti daného slangového výrazu u jednotlivých respondentů pocházejících z různých regionů, dále jsme se zaměřili na slovotvornou analýzu našeho materiálu a na specifika vyjadřování v jednom pražském nohejbalovém klubu.

1 Nespisovné poloútvary národního jazyka

Jako poloútvary národního jazyka se označují jazykové formy, které neobsahují jazykové prostředky ve všech jazykových rovinách. Většinou mají jen lexikální a frazeologická, případně syntaktická specifika, což znamená, že se objevují pouze ve slovní zásobě a gramatiku přebírají od útvarů užívaných tam, kde se tyto poloútvary objevují. Jedná se tedy většinou o jazykové prostředky, které jsou používány při komunikaci mezi členy určité sociální skupiny. Z tohoto důvodu se někdy nazývají také sociolekty.

1.1 Profesní mluva

Profesní mluva je mluva příslušníků určitého povolání, kteří ji užívají při práci a doplňují ji zvláštními lexikálními jednotkami a frázemi. Jedná se o užívání termínů a terminologických spojení bez zřetele na to, zda jsou používány spisovně či nikoli. Tato mluva je užívána za účelem výrazové úspornosti a jednoznačnosti v daném pracovním prostředí. Příslušníci profesních skupin často produkují výrazy, aby si usnadnili vzájemnou komunikaci. Mnohdy se jedná o jednoslovná pojmenování, která bez zakotvenosti do daného pracovního prostředí ztrácejí svůj význam. Často se setkáme s procesem univerbizace, kdy dochází k nahrazování víceslovných lexikálních jednotek jednoslovným pojmenováním. Mezi nejbohatší patří profesní mluva lékařů, kteří mají velmi početný slovník (např. *exnout* = zemřít, *ležák* = *pacient s pobytem v nemocnici*), můžeme se ale také setkat s méně početnou profesní mluvou železničářů (např. *šraňky* = *závory*, *harfa* = *kolejiště seřad'ovacího nádraží*).¹

1.2 Argot

Argot (někdy nazýván také jako zlodějská hantýrka) je vrstva slovní zásoby, která je užívaná v mluvě společenské spodiny. Tato mluva byla v minulosti užívaná především zloději, překupníky a dalšími kriminálními živly. V dnešní společnosti se s takovou organizovanou kriminální činností setkáme již v menší míře, ale jazyková vrstva této skupiny přetrvává. Mnoho argotismů proniklo do dnešní mluvy, jak již uvádí František Oberpfalcer: „Mezi slangy a argotem jsou hranice dosti kolísavé. Studenti, vojáci, sportovci a umělci rádi přejímají zřejmé argotismy do svého slangu a naopak argot má mnoho vlastností shodných se

¹ CHLOUPEK, Jan. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1990. s. 57.

*slangy...*². Argotickým výrazům rozuměli především příslušníci daných skupin a zároveň znalost těchto výrazů byla podmínkou pro zařazení do skupiny. Příslušníci této skupiny používali taková slova, kterým obyčejný člověk nerozuměl, a tudíž docházelo k jejich utajení a také zabránění prozrazení.

Aby byl význam slova zašifrovaný, musela běžná slova dostat nový obrazný význam (např. *káča* = *pokladna*, *prachy* = *peníze*, *šídlo* = *paklíč*). Z toho důvodu, že společnost zlodějů a jiných kriminálních živlů byla nadnárodní, je spousta českých argotů společných s cizími argoty z jiných jazyků. Nejvíce argotických slov pochází vzhledem k dobovým jazykovým kontaktům z německého jazyka (např. *facha* = *práce*, *být švorc* = *být bez peněz*, *loch* = *vězení*), ale také z romštiny (např. *čũro* = *nůž*, *čór* = *zloděj*, *čábě* = *dítě*). Argot si také vytvořil řadu speciálních slov, která jsou v běžném jazyce nediferencovaná. Zloděje tedy můžeme rozdělit podle toho, kde kradou (např. *sklepař*, *půdař*, *bytař*), nebo co kradou (např. *autař*, *slepičář*, *kolař*). Typické pro argot je využití synonym, která se tvoří za účelem obohacení již opotřebovaných nebo i prozrazených slov. Příznačným rysem argotu je kromě jiného také jazykové novotaření, neustálé hledání nových výrazů, silná expresivita, žertovnost a slovní hříčky.³

Jak již bylo řečeno, argot se v dnešní době nepoužívá ve společnosti, ve které byl používán dříve, ale užívají ho skupiny, které argot přitahuje svou vtipností a expresivitou. Argot nalezneme také v umělecké literatuře jako charakterizační prostředek (například v knize Karla Čapka v *Povídkách z jedné i z druhé kapsy*).

Alena Jaklová se ve svém příspěvku⁴ zabývá pojednáním o argotu. Jejím záměrem bylo zamyslet se nad předmětem pojmu argot a poukázat na změny, kterými prochází v rámci společenského vývoje. Chápání argotu se i u nás vyvíjí a postupně proměňuje. Je to zcela přirozený jev, který je podmíněný a který reaguje nejen na změny v jazyce, ale i ve společnosti. Autorka poukazuje na to, že argot je jednotlivými lingvisty definován různě, a tudíž je nutné ho nově terminologicky vymezit. Navrhuje pro to dvě řešení. Buď termínem argot označovat pouze historické argoty, jejichž popis odpovídá definici argotu ze začátku století, pro ostatní mluvy užívat označení slang, nebo termín argot ponechat i pro

² OBERPFALCER, František. Argot a slangy. In: *Československá vlastivěda*. Sv. 3, Praha. 1934., s. 311.

³ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. SPN – Státní pedagogické nakladatelství. 1986. s. 28.

⁴ <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>

označení některých současných mluv a nově definovat sociální skupiny, které jsou nositeli argotu.

Jaroslav Suk⁵ zahrnuje do argotu tajnou mluvu dětí, dohodnutá hesla, velmi omezenou slovní zásobu konspirátorů a podobná výjimečná užití. Dle něj lze užívat v argotické utajovací funkci i kterýkoliv jiný cizí jazyk před lidmi, kteří mu nerozumí.

1.3 Slang

Slang je nespisovný útvar jazyka, který je typický pro mluvčí určité zájmové nebo profesní skupiny. Někdy se v literatuře rozlišuje slovní zásoba profesionální, která je vázaná na povolání a na soubor nespisovných názvů v daném pracovním prostředí, a slovní zásoba slangová, která se váže na zájmové skupiny, které se v mnohých případech prolínají. K základním rysům zájmových skupin patří výrazová obraznost a synonymičnost. Tyto prvky nalezneme v menší míře také v profesionální mluvě (např. *festná, kovaná, faulencšichta*). Slang je někdy označován jako „nářečí sociální“ nebo „sociální, stavovský jazyk“. Toto označení není ale příliš vhodné, neboť slang není jazykový strukturní útvar jako například nářečí zeměpisné. To znamená, že nemá svou mluvnickou stavbu ani vlastní slovní zásobu. Každý uživatel slangu mluví nářečím, obecnou češtinou nebo hovorovou podobou spisovného jazyka a pouze v prostředí sociálním používá slangové výrazy. Slangová pojmenování nejsou ve všech oblastech plně vyvinuta, někde se vyskytuje málo nespisovných výrazů, někde jich je mnohem více. S bohatou vrstvou slangových pojmenování se setkáme u skupin, ve kterých jsou silné sociální vazby a jsou zcela odlišné od skupin jiných, jako jsou rybáři, myslivci, studenti, sportovci, herci nebo hudebníci. Velký podíl ve slangové vrstvě zastupují profesionalismy. Za profesionalismy se označují nespisovné názvy terminologické povahy motivované důvody věcnými, zejm. snahou o výrazovou úspornost, jednoznačnost v daném prostředí a mobilnost v mluvené komunikaci.⁶ Professionalismy se objevují v pracovním prostředí, ale také v mluvě zájmových skupin, jako jsou studenti, sběratelé či sportovci.

⁵ SUK, Jaroslav. *Několik slangových slovníků*. Praha: Inverze, 1993. s. 9-10.

⁶ <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

1.4 Sociolekt

Sociolekt je nedílnou součástí národního jazyka, která má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování. Jsou realizované v běžném, polooficiálním nebo neoficiálním jazykovém styku lidí, kteří jsou vázáni stejným pracovním prostředím nebo stejnými zájmy. Termín sociolekt je nový, vyhovuje lépe než označení slang, protože právě slang se vztahuje k různým souborům pojmenování a potřebuje upřesnění pomocí různých atributů. Základním pravidlem pro sociolekt je nespisovnost v mluvnické stavbě. Rozlišujeme sociolekty „vyšší“, které inklinují ke spisovnosti, a „nižší“. Pro klasifikaci sociolektů se uplatňují aspekty jazykové (např. snaha o pojmovou diferenciaci, vztah ke stávající terminologii oboru, vyjadřování expresivity) a aspekty mimojazykové (např. psychické faktory, věkové a sociální složení uživatelů). Právě z těchto hledisek se sociolekty rozčleňují dále na profesionalismy a slangismy.

Za profesionalismy se označují nespisovné názvy terminologické povahy motivované důvody věcnými, zejm. snahou o výrazovou úspornost, jednoznačnost v daném prostředí a mobilnost v mluvené komunikaci. Jako profesionalismy dodnes fungují výrazy ze starého řemeslnického názvosloví, které byly nahrazeny terminologií daných oborů. Charakter profesionalismů mají také nestabilizované výrazy terminologické povahy v nově vznikajících oborech.

Slangismy jsou nespisovné názvy příznakové citově, expresivně a je u nich značná motivace zvýraznit výjimečnost prostředí a osobní vztah mluvčího. Na slangismech se často podílí jazyková hra, někdy také averze vůči oficiálnímu vyjadřování.⁷

⁷ <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

2 Slang v odborné literatuře

Chápání termínu slang a termínů s ním souvisejících se vyvíjel. V této kapitole podáváme stručný přehled různých přístupů od 30. let, kdy je lexikálním jednotkám se sociálním příznakem udělována soustavnější pozornost. Jsme si vědomi dílčích výzkumů, které se jim věnovaly okrajově i dříve.

2.1 František Oberpfalcer-Jílek

Za základní stať o českých slanzích tohoto autora se považuje dílo *Argot a slangy*⁸ z roku 1934. V této stati však ještě není specifikována hlavní podstata slangu. Rozvrstvení mluvené češtiny podle stavů autor uvádí jako hlavní definici slangu. Autor se kromě argotu zaměřuje především na studentský slang, popisuje studentská rčení, mluvnické znaky, ale i cizí prvky ve studentském slangu. Ve stati jsou zmíněny také slangy sportovní, vojenské, myslivecké a slangy z různých pracovních prostředí.

Argot je autorem definován jako zvláštní jazyk zločinců z povolání a jim blízkých individuí a slang je definován jako zvláštní jazyk všech ostatních společenských skupin. Ve slangu se podle autora vyskytují odborné názvy i známá slova, která se významově specializují podle skupin, zachovávají i některá slova jinak zaniklá a na druhou stranu tvoří novotvary. Dále se ve slangu objevují výpůjčky z cizích jazyků, které se odlišují hlavně slovníkem a frazeologií.

Autor užívá rovněž termín stavovské jazyky. Píše, že „*lidé spojení stejnou prací svého povolání mají k sobě bližší a hojnější vztahy než k ostatním členům společnosti a jejich mluva má společné rysy, odlišné od mluvy jiných stavů*“⁹. Jelikož si lidé vybírají různá povolání, začlení se do určité skupiny lidí, která má společné zájmy, což se musí projevit také v mluvě. Tyto zvláštní jazyky Jílek nazývá slangem, dle něj se to však týká pouze mluveného jazyka.

Do sociální mluvy autor zařazuje všechna zaměstnání, i ta obyčejná, a zvlášť vymezuje mluvu vojáků, námořníků, studentů, sportovců a herců. Tyto skupiny spojuje snaha o novost a odpor ke všemu všednímu a opotřebovanému. Dle Jílka slang používají především mladí lidé, a proto je do slangu zahrnut vtip, ironie, rozmar, změny ve významu slov, neustálé upravování a vymýšlení.

⁸ OBERPFALCER-JÍLEK, František. *Argot a slangy*. In: *Československá vlastivěda*. Sv. 3, Praha 1934. s. 311.

⁹ OBERPFALCER-JÍLEK, František. *Argot a slangy*. In: *Československá vlastivěda*. Sv. 3, Praha 1934. s. 26.

2.2 František Trávníček¹⁰

Název slang je podle autora ne zcela obecný a užívá synonymních termínů některých nářečí (společenská, zvláštní a vrstvosá). Jazyk spodiny označuje jako tajnou mluvu, zlodějskou či zločineckou hantýrku a označení argot se zcela vyhýbá. Nářečí většinou nemají svou vlastní strukturu ani mluvnickou soustavu. Obsahují zvláštní slova a jedná se o zvláštní lexikální útvary. Autor se zabývá charakteristikou nářečí dle příčin, které vedou k jazykovému rozlišení příslušníků různých společenských vrstev národa. Mezi základní příčiny podle něj patří:

- a) nestejná potřeba výrazových prostředků po stránce věcné,
- b) zvláštní pojetí některých věcí, které jsou známé i jiným příslušníkům jazyka,
- c) citové zaujetí, citový vztah mluvčího k osobám nebo věcem,
- d) snaha o výlučnost mluvy některých společenských vrstev pro příslušníky vrstev jiných,
- e) snaha o odlišnost, krátkost a úspornost výrazových prostředků.

Autor ukazuje kromě jiného také na nestrukturovanost slangu. Uvádí, že společenská nářečí mají osobité výrazivo vesměs jen po stránce slovníkové a jejich příslušníci mluví buď nářečím lidovým, nebo spisovným jazykem.

Trávníček poukazuje také na odlišnosti dětské mluvy od mluvy dospělých. Za základní příčinu považuje fakt, že dítě se učí mluvit od základu, a to nápodobou svého okolí. Naslouchá jednotlivým slovům či větám, postupně začíná chápat jejich význam, až se naučí mluvit samo.

2.3 Adolf Kellner¹¹

Tento autor užívá termín nářečí vrstvosá a nahlíží na ně jako na soubory výrazových prostředků, kterými se odlišují uživatelé národního jazyka vlivem určitých společenských činitelů. Vymezuje slangy v porovnání s místním nářečím na základě toho, že nemají vlastní gramatickou stavbu a základní slovní fond. Dále uvádí, že tato slova postrádají jazykovou samostatnost (jejich základem je národní jazyk) a jsou odsouzeny k pozvolnému umírání. Užívání těchto slov je vázáno na okruh lidí (na uzavřené společenské skupiny), což nám

¹⁰ TRÁVNÍČEK, Jaroslav. *Úvod do českého jazyka*. Praha: SPN. 1952. s. 44–48.

¹¹ KELLNER, Adolf. *Úvod do dialektologie*. Praha: SPN. 1954. s. 74–79.

dokazuje hantýrka, argot a tajná mluva. Tato slova zachovávají vůči národnímu spisovnému jazyku svou výlučnost a projevují snahu o odlišnost (to platí pro „izolované společenské vrstvy“). Na závěr uvádí, že vlastní sociální dialekt není jedinou formou jazyka svých mluvčích.

Autor také rozděluje vrstvou nářečí na nářečí podle zaměstnání, podle zájmových skupin (slang) a mluvu společensky izolovaných skupin (argot, hantýrka). Mluva lidí se stejným zaměstnáním není obecně známá, neboť každé zaměstnání se odlišuje specifickými termíny a obraty, které nejsou obecnou znalostí. Tato mluva vyplývá z potřeby lidí a od běžného jazyka se liší pouze terminologií. Mluvu zájmových skupin Kellner nazývá slang. Hlavním rysem této mluvy je osobní citový vztah k pojmenovávanému. A pro mluvu společensky izolovaných skupin (hantýrka) je typická snaha o utajení a užití běžného slova v jiném významu.

Kellner dále poukazuje na sociální rozdíly v mluvě mužů a žen, a to především tam, kde nemají stejné postavení ve společnosti. Tento rozdíl můžeme také spatřit v používání spisovného a nespisovného jazyka, vzhledem k tomu, s kým člověk komunikuje. Spisovný jazyk byl dříve považován za mluvu vyšší společenské vrstvy, takže i lidé z nižší vrstvy používali spisovný jazyk v případě, když mluvili s někým z vyšší vrstvy. Tento fakt můžeme v dnešní době spatřit například u studentů, kteří s učiteli mluví spisovnou mluvou, ale v běžné komunikaci používají mluvu nespisovnou.

Autor charakterizuje slang a argot tím, že se v nich utváří nová pojmenování nejen místo termínů, ale i místo výrazů neterminologické povahy. Toto pojetí je základním pojetím pro ostatní autory, zejména při vymezování termínu slang v užším slova smyslu.

2.4 Ladislav Dvonč

Ladislav Dvonč¹² vychází z díla Adolfa Kellnera a uvádí stejné rozdělení sociálních nářečí jako on. Od Kellnera se liší tím, že nesouhlasí s označením sociální nářečí, protože nářečí je podle něj vymezeno pouze zeměpisně, a proto užití tohoto termínu jako součásti víceslovného termínu z jiné lingvistické oblasti by mohlo způsobovat nedorozumění. Z toho důvodu navrhuje pro argot a slang souhrnné označení žargon. Tímto řešením se dosáhne

¹² DVONČ, Ladislav. K otázkám sociálních „nářečí“. *Slovo a slovesnost*. 1957. s. 180–183.

správného označení skutečného stavu a ujasní se tím jazykovědná terminologie, v které se dosud vyskytuje mnoho nesprávných, nevýstižných nebo zbytečných termínů.

Mezi sociálním a zeměpisným nářečím existuje podstatný rozdíl. Zeměpisné nářečí má svůj základní slovní fond a svou gramatickou stavbu. Může se vyvinout v samostatný národní a spisovný jazyk a na rozdíl od spisovného jazyka slouží jako jazyk příslušného společenského celku. Naproti tomu sociální nářečí nemá vlastní základní slovní fond a vlastní gramatickou stavbu, ale opírá se celonárodní jazyk nebo o místní nářečí.

Dále autor poukazuje na nejednotu ve vymezení sociálních nářečí v jazykovědné literatuře, především v sovětské a československé. V sovětské jazykovědné literatuře vymezují nářečí v širším slova smyslu jako všechny speciální jazykové prostředky, které jsou příznačné pro všechna povolání. S užším smyslem se setkáme v naší literatuře, která pod sociálními dialekty uvádí především slangy, tedy nespisovné jazykové prostředky užívané v řeči lidí určitého povolání, určité sociální skupiny a speciální jazykové prostředky spisovné mezi sociálními dialekty nezařazuje.¹³

2.5 Břetislav Koudela¹⁴

Také tento autor vychází z Adolfa Kellnera. U Koudely se můžeme nově setkat s termínem profesionální nářečí (popř. stavovské jazyky). V jeho pojetí se slang a argot od profesionálního nářečí liší tím, že v nich dochází k záměrné deformaci lexikálních prostředků. Autor se zabývá také rozdělením slangu a argotu v národním jazyce (1. odborné nebo profesionální styly, 2. slang, 3. argot), a to podle toho, jak se v nich uplatňuje záměrná deformace slov, metaforičnost a přijímání cizích slov.

2.6 Jan Chloupek

Slangy jako speciální slovníkové, popřípadě i frazeologické vrstvy charakterizuje Jan Chloupek¹⁵. Autor dále třídí slangy na profesní mluvu, slang a argot. Profesní mluvu vymezuje jako mluvu skupin zaměstnanců, kteří během pracovního procesu využívají termíny bez ohledu na spisovnost, a to za účelem úspornosti, jednoznačnosti a někdy

¹³ <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=905>

¹⁴ KOUDELA, Břetislav. O tzv. nářečích sociálních. In: *Sborník Pedagogického institutu*. Ústí nad Labem. SPN. 1960. s. 3–16.

¹⁵ CHLOUPEK, Jan. O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny. *Naše řeč*. 1969. s. 141.

i z důvodu dodržování tradice. Tímto se liší profesní mluva od slangu, protože při tvoření slangu je důležitá jazyková hra. Slang čerpá především z metaforického vyjadřování a z náhodných aktualizací. Nejčastějším slovtvorným postupem je zkracování slov a z hlediska pojmenovávání se v něm prosazuje jednoslovnost. Zájem o studium slangu jeví též sociologie, neboť slang úzce souvisí s pracovním prostředím svých uživatelů a míra jeho závaznosti je nejednou i mírou soudržnosti pracovního kolektivu. Některé slangy se blíží argotu, nikoli snad vědomou snahou o utajení, nýbrž malým zřetelem k obecnější srozumitelnosti, jiné profesionální mluvě, především v úsilí o terminologii.

2.7 Lumír Klimeš

Lumír Klimeš¹⁶ podává nejdůkladnější pohled na chápání pojmu slang. Po přehledném výčtu termínů, které jsou užívány jednotlivými autory, předkládá autor návrh termínů, za nichž probíhá jazyková komunikace, a zdůvodňuje je podmínkami a okolnostmi. Těmito podmínkami a okolnostmi mohou být: a) *podobný způsob práce a obživy společensky žádoucí nebo nezávadný*, b) *blízké zájmy společensky žádoucí nebo nezávadné* a c) *blízké zájmy a podobný způsob práce a obživy společensky nežádoucí nebo nebezpečné*. Jako nejvhodnější název uvádí termín sociální mluva. Sociální mluvu pak diferencuje na argot a slang, slang dále rozděluje na profesionální a skupinový. Slang definuje jako nespisovný jazykový útvar funkčně spjatý s prací nebo zájmy určité skupiny společensky hodnocené kladně nebo neutrálně, pro jehož slovní zásobu jsou charakteristické nespisovné profesionální nebo zájmové lexikální jednotky a pro syntax stejná nebo zvýšená frekvence některých syntaktických jevů běžných ve spisovné i v nespisovné češtině.

2.8 Přemysl Hauser

Přemysl Hauser¹⁷ uvádí slang z širšího pohledu jako nespisovnou slovní zásobu spjatou se sociálním prostředím, a to pracovním nebo zájmovým. Ke znakům slangu nezařazuje synonymičnost a úsilí o aktualizaci jazyka, protože tyto znaky jsou spíše znaky jazyka (živého a mluveného) celkově. Jelikož dle něj slang nemá vlastní mluvnickou stavbu ani úplnou slovní zásobu, považuje označení nářečí sociální či sociální či stavovský jazyk za označení nesprávné. Dále autor vymezuje profesionalismy jako nespisovné odborné

¹⁶KLIMEŠ, Lumír. Příspěvek. In: *Příspěvek k poznání západočeského slangu*. Habilitační spis UK Praha 1969.

¹⁷HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980, s. 23.

výrazy, které mají podíl na slovní zásobě slangu a vyskytují se v pracovních a zájmových skupinách.

2.9 Josef Václav Bečka

Josef Václav Bečka¹⁸ definuje slang jako komplex jazykových prostředků, kterými se dorozumívá speciální skupina lidí na speciálním pracovišti o speciálních prostředcích a výkonech při práci. Slangy jsou podle něj jedna z nejdůležitějších variant běžné mluvené řeči. Rozděluje je na profesionální a zájmové, ale profesionální slangy staví na první místo. Jako základní podmínky pro vznik slangu uvádí speciální práci, speciální pracoviště a ustálený kolektiv lidí.

2.10 Jaroslav Hubáček

Kniha *O českých slanzích* od Jaroslava Hubáčka¹⁹ je věnována problematice slangu a stala se základní literaturou pro naši práci. Dle tohoto autora není snadné uvést jednoznačnou definici slangu, a to z toho důvodu, že není jednota v chápání tohoto jazykovědného pojmu, ať už se zabýváme domácí, nebo i zahraniční literaturou. Souvisí to také s tím, že kromě pojmu slang se objevuje mnoho synonymních termínů (např. společenská nářečí, sociální nářečí, vrstvová mluva). Hubáček chápe slang jako svébytnou součást národního jazyka, který má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování realizovaných v běžné komunikaci lidí, kteří jsou vázáni stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů.²⁰ Slang podle něj slouží k specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře.²¹ Dle České mluvnice²² je slang definován jako „soubor jistých speciálních názvů a obrátů, kterých se užívá v běžném styku mezi členy pracovního nebo zájmového společenství kromě příslušné terminologie. Tyto speciální názvy a obraty, jimž se obecně říká slangové názvy

¹⁸ BEČKA, Josef, Václav. Co je slang a co není slang. In. *Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23. – 26. 9. 1982*. Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1983, s. 5–8.

BEČKA, Josef Václav. Slang a diferenciacie v běžné mluvené řeči. In. *Sborník přednášek z III. Konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. 1. 1984*. Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1987, s. 4–11.

¹⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979. s. 9–27.

²⁰ <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT#slang>

²¹ HUBÁČEK, Jaroslav. K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu. In. *Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni 7. – 9. 2. 1995*. Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1995, s. 18.

²² HAVRÁNEK, Bohuslav – JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. Praha: SPN, 1981.

(slangové výrazy, slangová pojmenování), vznikají z důvodů věcných i expresivních a na rozdíl od běžného výraziva se ve společenském styku mimo dané společenství (často vázané i na specifické prostředí) neuplatňují buď vůbec, nebo jen velmi omezeně.“ Za účelem ucelení pohledu na slang uvádí hlavní aspekty slangu (viz níže).

2.11 Zdeňka Tichá

Zdeňka Tichá²³ vyčleňuje slang v užším a širším pojetí, tato hranice však není příliš ostrá. Do širšího pojetí autorka zahrnuje jak profesní mluvu²⁴, tak také mluvu skupin se společnými zájmy. Užší pojetí zahrnuje pouze specifický dorozumivací útvar zájmových skupin a v tomto případě je zdůrazňován rozdíl mezi profesionální mluvou a vlastním slangem. Výrazy profesionální mluvy jsou motivovány především věcnými pojmenovacími potřebami, ale výrazy, které se objevují v mluvě skupin se společnými zájmy, jsou motivovány citovými vztahy k pojmenovávaným jevům, snahou o jejich nová pojmenování a touhou po jisté vtípnosti a neotřelosti pojmenování.

Autorka definuje slangismy jako jazykové prostředky, které jsou užívány v mluvě lidí jisté zájmové skupiny při určité činnosti a které jsou charakterizovány především kreativitou, obrazností a expresivností. Na druhou stranu staví profesionalismy. Tyto výrazy jsou motivovány věcnou pojmenovací potřebou a mezi jejich základní znaky patří nocionalnost, stabilita a jazyková ekonomičnost. Profesionalismy také často přechází mezi spisovnou vrstvu slovní zásoby.

Zdeňka Tichá dále ve svém příspěvku poukazuje na to, ve kterých samostatných slangových slovnících jsou slangismy a profesionalismy zaznamenány. Dále uvádí, že část těchto jednotek je zachycena také ve výkladových slovnících spisovného jazyka a ve speciálních slovnících, např. ve slovníku nových slov²⁵.

Vznik a vývoj nových pojmenování ve sportovním prostředí za posledních 20 let souvisí na jedné straně s lepšími a intenzivnějšími kontakty se zahraničím, na druhé straně s prudkým rozvojem nových sportovních disciplín. Názvy těchto nových sportů vznikají

²³ TICHÁ, Zdeňka. Internacjonalismy a slang. In. *VARIA XII – Zborník materiálův z XII. kolokvia mladých jazykovedcov*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2005, s. 278.

²⁴ Setkáváme se i s označením *profesionální mluva*, avšak označení *profesní mluva* se autorce jeví jako vhodnější – jde o mluvu jednotlivých profesí.

²⁵ K tomu blíže MARTINCOVÁ, Olga. Slovník Nová slova v češtině jako slovník speciální. In: *Lexicographica '99. Zborník na počesť Kláry Buzássyovej*. Bratislava: Veda 2001, s. 62–68.

především v angličtině, odkud jsou přejímány do českého jazyka i do jiných jazyků a stávají se internacionálními jednotkami. Po jejich přjetí dochází k adaptaci, kdy jsou zařazeny do deklinačních systémů, a k utváření hnízd odvozených slov. Jako příklad uvádí autorka *carver = lyžař užívající carvingové lyže, carvingovou techniku*. Autorka se ve svém příspěvku zabývá také českými ekvivalenty. Poukazuje na tuto problematiku, která je velmi zajímavá, neboť k přejatým jednotkám vznikají české ekvivalenty, zpravidla kalky (např. *heliskiing – vrtulníkové lyžování = sjíždění nepřístupných horských terénů na lyžích po dopravení na místo startu helikoptérou*).

Nové sportovní disciplíny se ve většině případů zařazují mezi extrémní sporty, to znamená sporty provozované ve velmi náročných až extrémních podmínkách. K pojmenování disciplín dochází v uzavřené skupině lidí, a tak tyto názvy obsahují jak rysy slangovosti – obraznost a expresivitu, tak také rysy professionalismů – věcnou pojmenovací potřebu, nociónálnost, stabilitu a jazykovou ekonomičnost. Všechny tyto názvy spojuje fakt, že ze svých vznikových sfér pronikají do spisovné komunikace, zpravidla už se svými dalšími odvozeninami.

Dále se autorka zabývá slovníky neologismů. V těchto slovnících se pracuje především s charakteristikou slov z komunikačního hlediska. Uvádí se v nich typ komunikace a také komunikační oblasti. Pro lexikální jednotky ze sportovního prostředí je typické, že před jejich výkladem je kvalifikátor *sport.*, např.:

snowboardcross [snoubórdkros, snoubordkros] -u m. <z angl.>

sport. sjezd náročné trati s různými překážkami (zvlněný terén, skoky, zatáčky ap.) na snowboardu; taková sportovní disciplína: snowboard- 33 cross byl inspirován motokrosem, jezdí se na trati plné skoků, klopených zatáček a rychlých úseků; ve snowboardcrossu startovali čtyři snowboardisti.

Jak již bylo řečeno, ve slovníku se setkáváme s takovými pojmenováními, která pronikla do spisovné komunikace. Tato pojmenování ale tvoří pouze nepatrnou část nových výrazů ve sportovním prostředí. Všechny vznikající sportovní disciplíny si utvářejí ucelenou vnitřní soustavu pojmenování a výrazů pro určité činnosti, někdy se hovoří o tzv. terminologické soustavě. Jelikož se tato pojmenování vyskytují v několika jazycích, včetně češtiny, můžeme je zařazovat mezi internacionalismy. V oblasti slangu se s jednotkami internacionální povahy budeme setkávat čím dál častěji, neboť jednotlivé zájmové skupiny

udržují intenzivní kontakty se zahraničními kolegy a přáteli a ty ovlivňují slovní zásobu v jednotlivých slanzích.

Ve svém druhém článku²⁶ se autorka zabývá profesionalismy a slangismy, a to především jejich historickým vývojem. V úvodu se zabývá vymezením pojmu slang (argot, hantýrka, profesionální mluva atd.).²⁷ Kromě pojmoslovné problematiky jsou řešeny otázky terminologické, neboť se vedle termínu slang využívalo také označení sociální dialekty, sociální nářečí, sociální styly, sociální mluvy či sociolekty.

Autorka se ve svém příspěvku snaží shrnout přístupy českých lingvistů k vymezení termínů slang a profesní mluva. Nejucelenější výklad pojmu slang udává podle ní lingvista Václav Ertl (1924) v článku, který je reakcí na ukázkou hovoru studentů otištěnou v časopisu *Český lid*: „Slang je způsob řeči, který se rodí v ulicích velkých měst, nenáleží určité vrstvě společenské ani určitému stavu, nýbrž všem, kdo jsou psychologicky disponováni. Jako jazyk obecný (vulgární) a nářečí, má i slang se spis. řečí mnoho společného, ale od řeči obecné (i od dialektu) se liší tím, že se jazyk vulgární vyvíjí přirozeně a bezděčně, kdežto výrazy tvořící podstatu slangu vznikají vědomě a účelně.“ (Ertl, 1954, s. 59). Zajímavým faktem je také to, že Ertl uvádí označení slang.

Autorka zpracovává také vymezení slangu Františka Oberpfalcera, Jaroslava Hubáčka, Jana Václava Bečky, což je v této práci zpracováno viz výše.

2.12 Anna Gálisová

Anna Gálisová²⁸ se zabývá sociálními varietami národního jazyka, čemuž se v současné lingvistice i sociolingvistice věnuje velká pozornost. V pojmosloví však, jak upozorňuje, přetrvává jistá rozkolísanost, nejasnost, nebo nepřesné vymezení jednotlivých pojmů. Dle autorky je nesmírně důležité přesně vymezit hranice nespisovných variet národního jazyka.

²⁶ TICHÁ, Zdeňka. Profesionalismy a slangismy. In. *VARIA X – Zborník materiálův z X. kolokvia mladých jazykovedcov*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2003, s. 262.

²⁷ Blíže viz Klimeš, 1997 a další.

²⁸ GÁLISOVÁ, Anna. Slangizmy a iné -izmy alebo Na margo metajazykových nejasností v (slovenskej) sociolingvistike. In. *VARIA XIV – Zborník materiálův z XIV. kolokvia mladých jazykovedcov*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2006, s. 460.

Cílem jejího příspěvku není vnášet do povědomí lingvistů pochybnosti a dehonestovat metajazykové parametry kolegů – sociolingvistů. Naopak chce autorka poukázat na jisté podobnosti či odlišnosti chápání daných pojmů jednotlivých autorů z oblasti české a slovenské sociolingvistiky. Svůj příspěvek rozděluje do dvou hlavních témat – Etymologická poznámka k termínu slang a Metamorfózy základních sociolingvistických pojmů.

V první kapitole se zabývá jednotlivými českými a slovenskými lingvisty. Poukazuje na to, že slovenská lingvistika (J. Mistrík, 1984) vychází v etymologických otázkách pojmu *slang* z názorů českého lingvisty Jaroslava Hubáčka. Přebírá si názor, že slovo *slang* pravděpodobně pochází z angličtiny, v které se poprvé objevilo v 18. století a tehdy pojmenovávalo vulgární jazyk. Tito autoři se opírají o názor, že slovo *slang* vzniklo z posesivního spojení *'s language*, tedy něčí jazyk. V české lingvistice se ale také objevoval názor, že slovo *slang* pochází sice z angličtiny, ale má pravděpodobně skandinávský původ. Kopečný tvrdí, že příslušný lexém je motivován slovesem *to sling* (=vrhat, házet), přičemž se odvolává na anglo-americkou lingvistiku.

Druhá kapitola se zabývá metamorfózami základních sociolingvistických pojmů. Vývojové změny v chápání jednotlivých pojmů (*slang*, *argot*, *sociolekt*) autorka rozděluje do čtyř společensko-historických mezníků – období do r. 1945, období 1945 – konec 60. let, období 70. let – 1989 a období po roce 1989.

V období do roku 1945 se sociálním varietám ve slovenské lingvistice věnovala velmi malá pozornost. Obsahové vymezení termínů *slang* a *argot* se začíná pomalu formovat. V české lingvistice bylo zkoumání sociálních variet v rozpracovanější podobě. Tak jako u slovenských autorů, tak také u českých autorů se vyskytuje v prvním období ve formování obsahu pojmů *slang* a *argot* terminologická nejednotnost.

Ve 40. a 50. letech se na Slovensku v souvislosti s interpretací slangu a argotu utvořily dva proudy lingvistů. Jeden proud se pokoušel zpracovat problematiku slangu, druhý byl velmi schematický a odmítal sociální nářečí. V 50. letech se už začalo hovořit o argotu jako o tajné řeči, ale stále se připisoval nižší vrstvě společnosti. Lze však zkonstatovat, že v 50. a 60. letech se začaly formovat pojmy *slang* a *argot*.

V 70. letech se rozvíjí výzkumné bádání v oblasti řemeslného argotu. Další autoři se zase věnují dětskému argotu. Od 60. a 70. let začíná výzkum jednotlivých slangů na Slovensku. Autoři se zaměřují na různé sociální skupiny, které mají společnou zájmovou

činnost, dále na studentský a mládežnický slang, vojenský slang a slang z medicínského prostředí.

V období po roce 1989 je na Slovensku velký rozvoj sociolingvistických pracovišť. Vychází 5 sborníků Sociolinguistica Slovaca a pravidelně se konají sociolingvisticko-komunikační konference v Banské Bystrici. Větší pozornost se věnuje sociolektům, slangismům a profesionalismům, naopak argot a argotismus stojí v pozadí. Dále se terminologicky vymezuje obsah pojmu slang, slangismus, argot, argotismus, professionalismus či sociolektismus. Přes všechny snahy lingvistů o vymezení obsahu jednotlivých pojmů se v 90. letech v Encyklopedii jazykovědy objevují vymezené charakteristiky právě pro tyto termíny. Argot je definován jako druh slangu, který je používán jistým okruhem nositelů a jejichž cílem je utajit obsah výpovědi před příslušníky jiných vrstev, resp. skupin společnosti. Profesionalismy jsou charakterizovány jako výrazy pojmenovávaného předmětu, jevu a děje, které jsou spjaté s jistou pracovní oblastí. Sociolekt je vymezený jako forma jazyka omezená v rámci daného jazykového společenstva na nějakou společenskou skupinu a jsou pro něj charakteristické speciální lexikální, morfologické a syntaktické odchylky od normy spisovného jazyka.

3 Způsoby tvoření slangových výrazů

Slangy jsou obohacovány stejným způsobem jako slovní zásoba ostatních útvarů národního jazyka. Slangové lexikální jednotky jsou tvořeny především postupy transformačními (tzn. slovotvornými), ale také postupy transpozičními (tzn., že využívají již existujících pojmenování). Slangové názvy se nejčastěji tvoří odvozováním, skládáním a jinými způsoby (např. zkracováním, překrucováním atd.), další možné tvoření slangových názvů je tzv. sémantické tvoření (metaforické a metonymické přenášení), tvoření víceslovných názvů (frazologismů) a přejímání.²⁹

Skládání je méně častým způsobem pro tvoření slangových názvů. Používá se hlavně v případě, kdy je předlohou víceslovné pojmenování. Tento způsob tvoření se používá hlavně za účelem vytvoření jednoslovného vyjádření. V této skupině se velmi často setkáme se slangovými složeninami hybridními, jako je *auto*, *elektro*, *fero*, *foto*, *gramo* a další (např. *autoduše*, *elektročas*, *fotosnímek*, *gramodeska*), které přechází k odborným názvům. Pro složené slangové názvy je typické, že se tvoří jako složeniny přívlastkové (např. *dvoukolák*, *vozokilometr*) a předmětové (např. *koloťuk*, *vozohonec*).³⁰

V následujících pasážích provádíme slovotvornou analýzu lexikálních jednotek nohejbalového slangu s příklady, které jsme původně získali jako základ plánovaného a neuskutečněného slovníku. Věnujeme se pouze těm způsobům tvoření, které se v materiálu objevily.

3.1 Odvozování

Odvozování se provádí především příponami, a to zejména produktivními. Odvozená slangová podstatná jména můžeme zařadit do několika významových a slovotvorných kategorií. Tyto kategorie dělíme na názvy osob činitelské, konatelské a přechýlené. Dále se ve slangu nohejbalistů objevují názvy prostředků, dějů, nositelů vlastností a zdobněliny. Méně často se v našem materiálu objevila slovesa a přídavná jména.

²⁹HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988. s. 11–20.

³⁰HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979. s. 16.

3.1.1 Názvy osob

Názvy osob jsou nejčastěji tvořeny od jmenných i slovesných základů příponami -ák, méně často příponami -ař/-ář, -ík, nebo nulovou koncovkou (např. *blokař, zadák, trháč, rychlík, smečář, síťák, rybář*).

Přechýlené názvy osob jsou nejčastěji tvořeny příponou -ka (např. *blokařka, rybářka*).

3.1.2 Názvy prostředků

Velmi početnou skupinou jsou názvy prostředků. Nejčastějším způsobem tvoření jsou odvozeniny ze slovesných a jmenných základů. Mezi přípony slovesných základů patří -ák, -ka (např. *klepák, deska, vložka, dvoják*).

3.1.3 Názvy zdrobnělé

Názvy zdrobnělé slouží především jako prostředek expresivního a někdy věcného vyjádření. V této skupině se uplatňují přípony -(ič)ko, a -íčko (např. *políčko, áčko, béčko, céčko*).

3.1.4 Názvy nositelů vlastností

Velmi časté jsou názvy nositelů vlastností, zejména názvy věcné. Často se používají přípony -ák, -ka, -ovka (např. *zadák, trojka, přátelák, koncovka*).

3.1.5 Názvy dějů

Názvy dějů se tvoří především pomocí přípon -ní a -tí (např. *blokování, trénování*), ale také s příponou -ák a s nulovou koncovkou (např. *klepák, šlajs*).

3.1.6 Slovesa

Slangová slovesa se tvoří příponami z domácích a cizích jmenných základů, ale také pomocí předpon. Nejčastější příponou je přípona -ova-, která se používá pro vytvoření slovesa ve významu „vytvářet to, co znamená předložkové podstatné jméno“

(např. *blokovat*), nebo ve významu „užívat věci jako nástroje či prostředku“ a také přípona -i- (např. *servírovati*), již se tvoří slovesa s významem „chovat se nebo dělat něco ve smyslu předlohového jména“.³¹

3.1.7 Přídavná jména

Poměrně řídký výskyt je odvozených slangových přídavných jmen. Tvoří se jako přídavná jména přivlastňující celému druhu, nebo z přičestí trpných jako dějová přídavná jména, anebo jako účelová přídavná jména (např. *odevzdaný*).³²

3.2 Zkracování

Tímto způsobem tvoření vznikají slangová slova zkratková (např. *áčko, béčko*) nebo iniciálové zkratky. Cílem krácení slangových názvů je získání kratších a zvukově zjednodušených vyjádření. Typickým rysem těchto slov je menší počet slabik, užívají se otevřené slabiky, zjednodušené souhláskové skupiny nebo jsou slova hláskově upravována, se zkracováním souvisí procesy, které Hubáček označuje jako mechanické krácení či deformace základu (např. *náhra, nohec*).

Tomuto způsobu tvoření je podobné tvoření slangových názvů pomocí překrucování. Důvodů překrucování je hned několik. Jedním z nejdůležitějších je snaha o zvukové zvýraznění a odlišení od zvukové podoby spisovné, dále snaha o úpravy umožňující dvojí chápání smyslu slova, jazyková hravost a další (např. *novej, příjem*).³³

3.3 Přejímání

Slangové názvy se tvoří také přejímáním z cizích jazyků. V dnešní době se tento způsob tvoření stává čím dál více produktivní. Mezi hlavní důvody přejímání patří snaha obohatit terminologickou slovní zásobu, zachovat specifické pojmy v určitém prostředí, snaha o zjednodušené vyjádření nebo snaha o expresivní vyjádření. Po přejetí slova dochází k různému upravování či k adaptaci. Přejatá slangová slova tvoří především názvy přejaté

³¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988. s. 16.

³² HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979. s. 14–16.

³³ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979. s. 17.

z němčiny, protože právě z tohoto jazyka byla slova přejímána především v minulosti. Nejvíce je z němčiny přejato názvů prostředků, názvů dějů nebo názvů osob. V dnešní době se setkáváme s přejímáním z angličtiny (např. *brejk, centr, čutat, singl, kouč, mečbol, tajm*), protože právě anglický jazyk je nejužívanějším cizím jazykem. Setkáme se ale také se slovy přejatými z ruského jazyka, z italštiny, z francouzštiny, nebo z latiny.³⁴

³⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979. s. 19–20.

4 Nohejbalový slang

4.1 Nohejbal

Nohejbal je kolektivní míčový sport, který pochází z Československa. Název nohejbal je odvozen od míčové hry volejbal, neboť stejně jako ve volejbale se hraje přes síť, jsou dovoleny tři doteky a hráč se může míče dotknout pouze jednou.³⁵ V současné době můžeme nohejbal definovat jako míčovou hru družstev a jednotlivců, při které je cílem dopravit míč přes síť na druhou stranu hřiště pomocí nohy nebo hlavy. Cílem každého družstva je dokázat větší technickou a taktickou připravenost, a dosáhnout tak vítězství.

Nohejbal můžeme zařadit mezi síťové hry (jako je volejbal, tenis, stolní tenis, badminton). Prolínají se v něm prvky individuálního a kolektivního sportu, protože nohejbal se hraje jak ve dvojicích, v trojicích, tak také mezi jednotlivci (tzv. singl).

4.2 Historie

Za počáteční rok nohejbalu je považován rok 1922, kdy dorostenci ze sportovního klubu Slavia začali hrát „fotbal přes provaz“. S postupem času byl provaz nahrazován sítí, a tak se začala utvářet dnešní podoba hry. Za oficiální vznik nohejbalu je považováno období před druhou světovou válkou, kdy si návštěvníci Žlutých lázní (tj. areál a koupaliště v pražském Podolí) začali kopat míčem přes hřiště. Zpočátku se hrálo bez pravidel, ale všem bylo jasné, že nějaká pravidla jsou potřeba, a tak se začala připravovat.

První turnaj se konal v roce 1940 v osadě Montana na Berounce a jednalo se o turnaj dvojic. S postupem času se z nohejbalu stával mnohem populárnější a zajímavější sport. Kromě jiného se nohejbal využíval také jako průprava pro přípravu na fotbal. V létě se začaly pořádat turnaje a autoři Borkovec a Kulháněk sepsali první pravidla nohejbalu. S postupem času hráčům nestačily jednorázové turnaje, a tak se rozhodli založit dlouhodobou soutěž, která se označovala jako nohejbalová trampská soutěž. V této soutěži bylo celkem 10 týmů, a to nejen z Prahy, ale také z celých Čech a Moravy.

Nohejbal se dočkal velkého rozvoje v 70. letech. V tomto období se dostával do škol, přibývalo nových týmů, turnajů a soutěží a rozrůstala se ligová soutěž. Začaly vznikat

³⁵ Jisté podobné prvky má nohejbal také s tenisem, proto se nohejbal nazývá fotbaltenis.

nohejbalové organizace a byl založen Český nohejbalový svaz. Také byl vydán nový soutěžní řád a pravidla nohejbalu dostala upravenou a konečnou podobu.

Novodobá éra nohejbalu se datuje od roku 1993. Nejvyšší soutěží bylo, a dodnes je, mistrovství světa a mistrovství Evropy. Nohejbal v České republice je na velmi vysoké úrovni a naši hráči patří k nejlepším nohejbalistům na světě. Pyšní se několika evropskými tituly, ať už se jedná o tituly ze hry dvojic, trojic nebo singlu.³⁶

4.3 Pravidla a charakteristika hry

Utkání je střetnutí družstev, ve kterém počet a složení zápasů určuje rozpis soutěže. Může jít o střetnutí dvojic (dvojky), trojic (trojky) nebo jednotlivců (singl). Každý tento typ utkání má svá specifika – u dvojek je důležitá univerzálnost jednotlivých hráčů, u trojic jejich specializace a u singlu jistá odbornost daného hráče a jeho dobrá taktika.

Před zápasem nebo utkáním nastoupí vždy celá družstva proti sobě na zadní čáru hřiště a navzájem se pozdraví. Losování probíhá před začátkem prvního setu každého zápasu. Vítěz losu volí buď stranu hřiště, nebo určí, které družstvo bude mít zahajovací podání. Druhé družstvo pak určí zbývající možnost.

Hra začíná kopnutím míče z prostoru za zadní čárou, přičemž míč musí proletět nad sítí a musí dopadnout do soupeřova pole podání. Pokračuje snahou dopravit míč dovoleným způsobem do soupeřova pole a končí dotekem míče se soupeřovým polem nebo soupeřovým hráčem, čímž začíná akce soupeřova. Vlastní akce rovněž končí dopadem míče mimo herní pole nebo když se kterýkoliv hráč dopustí chybné herní činnosti. Míč je ve hře od okamžiku, kdy se ho dotkne noha podávajícího hráče, až do okamžiku, kdy již nemůže být zásahem žádného hráče ani teoreticky vrácen do hry, čímž se dostává mimo hru.³⁷ Bod získá jednotlivec, dvojice nebo trojice tehdy, když hráč ukončí výměnu míče správným zásahem. Potom ta strana, která získala bod, pokračuje podáním. Set je ukončen v situaci, kdy jedno z družstev získá 10 bodů, a stává se tak vítězem daného setu.

Do hry může kdykoliv zasáhnout trenér, který může vystřídat ve dvojici nebo trojici hráče, příp. může dát hráčům jednou za set oddechový čas. Kromě trenéra do hry mohou

³⁶ PAVLÍK, Vladimír – MARŠÁLEK, Martin. *Nohejbal*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. s. 17–18.

³⁷ PAVLÍK, Vladimír – MARŠÁLEK, Martin. *Nohejbal*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. s. 25.

zasáhnout také obecné překážky, jako nezpůsobilost hrací plochy, technické problémy nebo například nevyhovující počasí.

5 Metodologie

5.1 Cíle

Cílem naší práce je ověřit povědomí o slangových pojmenováních u vybraných respondentů – hráčů nohejbalu. V první fázi jsme na základě vlastního pozorování komunikace v nohejbalovém prostředí shromáždili korpus potencionálních slangismů (85 jednotek), z nichž jsme vyloučili téměř 30 jednotek, které se nám po zjištění a ověřování významu začaly jevit jako ne typické pouze pro slangové prostředí nohejbalu, ale interslangové, deslangizované či obecněčeské. Tím jsme byli nuceni rezignovat na plánovaný slangový slovník, protože se ukázalo, že jednotek je a) málo, b) se shodují s jinými slangy (především fotbalovým, volejbalovým a tenisovým). Protože jsme ale už předtím zaznamenali jisté významové odchylky v užívání lexémů u různých hráčů, zaměřili jsme se na chápání významu vybraných slangismů mezi hráči nohejbalu.

Za základní metodu výzkumu jsme zvolili dotazník, jednak jím lze získat data od většího množství respondentů, čímž je pro naši sondu výhodnější než jiné metody, užívané při slangistických výzkumech, jako rozhovor nebo pouhé přímé (zúčastněné) pozorování. Další výhodou je užší vymezení odpovědí, čímž lze do značné míry zredukovat nadbytečné informace a odbočky od tématu výzkumné sondy.

Dotazníkem jsme chtěli zmapovat aktivní i pasivní slangovou slovní zásobu hráčů nohejbalu. Z důvodu snazší distribuce a oslovení hráčů byl zvolen internetový dotazník. Předpokládali jsme, že většině slov budou hráči rozumět a budou vědět, co daný výraz znamená. Výhodou internetového dotazníku byl rychlý sběr dat a také oslovení hráčů z celé České republiky. Rizikem však bylo, že odpovědi nemusí být pravdivé a že nedostanu dostatečný počet vyplněných dotazníků.

Osloveno bylo asi 150 nohejbalistů, vyplněných dotazníků se nám vrátilo 93. Respondenti nevybírali z uzavřených odpovědí, ale svou odpověď museli vymyslet a správně zformulovat. Následkem toho jsou u některých otázek velmi různorodé odpovědi, které bylo potřeba dále zpracovat a odpovědi vyhodnotit.

Vybrané výrazy, kterými jsme se v dotazníku zabývali:

1. áčko
2. být na něm
3. dáme boda
4. dvoják
5. hrát na slabinu
6. mečbol
7. navlíkáme
8. novej
9. odevzdaný
10. prase
11. singl
12. stopka
13. volej
14. zavřu ho

Tyto slangové výrazy jsme vybrali z toho důvodu, že nám přišly zajímavé a některé málo známé, a tak nás zajímalo, jak je nohejbalisté vysvětlí. Také jsem chtěla zjistit, zda všichni respondenti budou dotazované slangové výrazy znát a budou rozumět jejich významům, či se dá uvažovat o tom, že jde pouze o vyjadřovací prostředky jednoho nohejbalového týmu, případně prostředky idiolektu některého z nohejbalistů.

5.2 Charakteristika respondentů

Dotazník vyplnilo 93 hráčů, z toho 84 mužů a 9 žen různých věkových kategorií. Jde o hráče registrované, kteří hrají nohejbalovou soutěž, i o amatéry, kteří se sportem zabývají rekreačně, a to hlavně z Prahy a přilehlého okolí, ze středních Čech, jižních Čech, Moravy a západních Čech.

V následující tabulce můžeme vidět přehled respondentů. Tabulka dokládá, že byli osloveni jak hráči, kteří se nohejbalu věnují krátkou dobu, tak také hráči, kteří hrají třeba 20 let. Nejvíce respondentů se nohejbalu věnuje 11 až 20 let, dále se mnoho respondentů nohejbalu věnuje 6 až 10 let, dále 21 let a více a nejméně respondentů nohejbal hraje 1 rok až 5 let. Můžeme tedy prohlásit, že je hodně hráčů, kteří se nohejbalem zabývají poměrně

dlouhou dobu, ale na druhou stranu je o nohejbal stále nový zájem – to nám dokládá procento hráčů, kteří nohejbal hrají od 1 roku do 5 let. Nohejbal je poměrně mladý sport, k největšímu rozvoji došlo až v letech 1993–2002, a to jak v České republice, tak v celém světě. Do té doby byl nohejbal považován spíše za zábavu než za profesionální sport.

Tabulka 1: pohlaví a věk respondentů

	MUŽI	ŽENY
1–5 let	6	2
6–10 let	20	5
11–20 let	39	2
21 let a více	19	-
CELKEM	84	9

Jelikož jsme pozorovali tým TJ Pankrác a s ním jsme nejvíc spolupracovali, je jasné, že od nich jsem dostala nejvíce vyplněných dotazníků – celkem 18. Mnoho respondentů uvedlo, že ještě nebo už v žádném nohejbalovém týmu nehrají – 9 hráčů. Z Čakovic odpovědělo celkem 8 respondentů, a to proto, že v Čakovicích hrají rovněž nohejbalistky (ženy) a tento ženský tým byl osloven a požádán o spolupráci. Více respondentů bylo také z Českého Brodu (5) a z Prostějova (5). Z ostatních týmu odpovědělo do tří respondentů.

5.3 Analýza materiálu

Získaný materiál jsme podrobili sémantické analýze. Porovnali jsme odpovědi jednotlivých respondentů a utvořili jsme okruhy, resp. významy, které jednotlivým lexémům přiřazují. Ty jsme pro přehlednost uvedli do tabulek, významy (odpovědi) jsou v nich seřazeny podle klesající frekvence. Pro lexémy, u nichž byla pouze jedna odpověď, jsme tabulku nevytvářeli.

Odpověď „nevím, nerozumím“ jsme do tabulek nezařadili a nezařazovali jsme ji ani do celkového počtu odpovědí, protože nevypovídá nic o sémantice slova, ale demonstruje pouze neznalost potenciálního slangismu respondentem.

5.3.1 Lexém „áčko“

Jak lze vidět, je u tohoto lexému různorodost odpovědí poměrně vysoká, získali jsme 7 různých popisů významu od 88 respondentů. Nejčastěji se objevoval význam „úder po noze“ (22 respondentů) a „první tým“ (22 respondentů)³⁸. Další hojnou odpovědí byl „úder pod sebe“ (18 respondentů), „silnější noha“ (11 respondentů) nebo „místo na hřišti“ (9 respondentů). Další významy byly již značně individuální. Po jedné odpovědi jsme dostali celkem třikrát a podle těchto respondentů tento slangismus znamená „absence“, „hospoda“ nebo „krajní čára.“

Pouze 5 respondentů uvedlo, že výrazu nerozumí.

Tabulka 2: Co znamená „áčko“?

Úder po noze	22
První tým	22
Úder pod sebe	18
Silnější noha	11
Místo na hřišti	9
Absence	1
Hospoda	1
Krajní čára	1

Vzhledem k velkému množství různých odpovědí se nám jevílo jako zajímavé zjistit, zda se shodují popisy významů v jednotlivých oblastech, resp. klubech. Zastoupení odpovědí od členů jednotlivých týmů, které pracovně označuji městem, resp. vesnicí, ze které tým pochází, zpracováváme do tabulek, v nichž řádky tvoří jednotlivé týmy a sloupce získané odpovědi, včetně odpovědi nevím.

Tabulka 3: „áčko“

	Úder po noze	První tým	Úder pod sebe	Silnější noha	Místo na hřišti	Nevím
Pankrác	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Čakovice		✓		✓		✓
Český Brod	✓	✓				✓
Benešov					✓	✓
Žďár nad Sázavou	✓			✓		
Kroměříž	✓				✓	

³⁸ V tomto případě jde o lexém, které je v nohejbalu pouze konkretizován (Áčko = tým A) v různých sportech, pro nás je zajímavější spíš druhý význam, tedy „úder po noze“.

Řeporyje	✓				✓	
Praha		✓		✓		
Vsetín			✓		✓	
Čelákovice		✓	✓			
Čáslav		✓		✓		

5.3.2 Lexém „být na něm“

U tohoto lexému se setkáme ještě s větší různorodostí odpovědí – získali jsme 8 různých významů tohoto slangismu. Nejčetnějším významem bylo „bodové dohnání soupeře“ (36 respondentů). Dalším četnou odpovědí bylo „zachytit míč, nebo téměř zachytit míč“ (25 respondentů) a „správný blokařský zákrok“ (10 respondentů).

Další odpovědi byly poměrně individuální. Celkem 5 respondentů uvedlo, že tento lexém znamená „být o bod výše“. Dále si celkem 3 respondenti myslí, že tento slangový výraz znamená „dotek sítě“. Po dvou odpovědích jsme dostali odpověď „psychická převaha“ a „hlídat protihráče“. Jeden jediný respondent si myslí, že tento výraz znamená „být hrající za áčko“.

Celkem 9 respondentů uvedlo, že výrazu nerozumí.

Tabulka 4: Co znamená „být na něm“?

Bodové dohnání soupeře	36
Zachytit míč, nebo téměř zachytit	25
Správný blokařský zákrok	10
Být o bod výše	5
Dotek sítě	3
Psychická převaha	2
Hlídat protihráče	2
Být hrající za „áčko“	1

Vzhledem k velkému množství různých odpovědí se nám jevílo jako zajímavé zjistit, zda se shodují popisy významů v jednotlivých oblastech, resp. klubech. Zastoupení odpovědí od členů jednotlivých týmů, které pracovně označuji městem, resp. vesnicí, ze které tým pochází, zpracováváme do tabulek, v nichž řádky tvoří jednotlivé týmy a sloupce získané odpovědi, včetně odpovědi nevím.

Tabulka 5: „být na něm“

	Bodové dohnání soupeře	Zachytit míč, nebo téměř zachytit	Správný blokařský zákrok	Být o bod výše	Dotek sítě	Psychická převaha	Hlídat protihráče	Být hráčící za „áčko“	Nevím
Pankrác	✓	✓							✓
Čakovice		✓				✓	✓	✓	✓
Český Brod	✓	✓		✓		✓			
Benešov							✓		✓
Žďár nad Sázavou			✓						✓
Vsetín				✓					✓
Čelákovice	✓	✓							
Prostějov	✓		✓						
Modřice	✓	✓			✓				
Holice		✓					✓		

5.3.3 Lexém „dáme bod“

U tohoto lexému se setkáme se čtyřmi významy. Nejhojnějším významem se stala odpověď „dát další bod“ (77 respondentů). Další hojnou odpovědí bylo „hecování spoluhráčů“ (14 respondentů).

Další odpovědi byly zcela individuální. U tohoto lexému jsme dostali dvakrát po jedné odpovědi a tito respondenti uvedli, že daný slangimus znamená „položít míč tak, aby dvakrát dopadl“ a „zahrát míč tak, aby ho soupeř nechytl“.

Tabulka 6: Co znamená „dáme bod“?

Dát další bod	77
Hecování spoluhráčů	14
Položit míč tak, aby dvakrát dopadl	1
Zahrát míč tak, aby ho soupeř nechytl	1

Vzhledem k velkému množství různých odpovědí se nám jevílo jako zajímavé zjistit, zda se shodují popisy významů v jednotlivých oblastech, resp. klubech. Zastoupení odpovědí od členů jednotlivých týmů, které pracovně označuji městem, resp. vesnicí, ze které tým

pochází, zpracováváme do tabulek, v nichž řádky tvoří jednotlivé týmy a sloupce získané odpovědi, včetně odpovědi neví.

Tabulka 7: „dáme bod“

	Dát další bod	Hecování spoluhráčů	Položit míč tak, aby dvakrát dopadl	Zahrát míč tak, aby ho soupeř nechytl
Pankrác	✓	✓	✓	
České Budějovice	✓	✓		✓
Český Brod	✓	✓		
Holice	✓	✓		
Modřice	✓	✓		

5.3.4 Lexém „dvoják“

Na tuto otázku odpovědělo opět celkem 93 respondentů a všichni uvedli jedinou odpověď „dvojdotek“. Jde tedy nepochybně o jednotku, která má své stabilní místo v českém nohejbalovém slangu.

5.3.5 Lexém „hrát na slabinu“

Na tuto otázku jsme dostali opět jednu jedinou odpověď. Podle všech respondentů tento slangový výraz znamená „hrát na slabšího/nejslabšího hráče“. Patrně jde o jednotku, která je stabilní v českém nohejbalovém slangu.

5.3.6 Lexém „mečbol“

Na tento dotazovaný slangový výraz odpovědělo opět celkem 93 respondentů a po následném zpracování dotazníků vzešel pouze jeden jediný význam. Podle všech dotazovaných tento lexém znamená „poslední míč v zápase, který vede k výhře“. Z tohoto výsledku usuzujeme, že se jedná opět o stabilní jednotku v českém nohejbalovém slangu.

5.3.7 Lexém „navlíkáme“

Na následující slangový výraz jsme získali 88 odpovědí. Po následujícím zpracování vzešly dva typy odpovědí. Nejčtenějším významem tohoto slangismu bylo „dávát další body – bod za bodem“ (86 respondentů).

Menšinou odpovědí se stal význam „povzbuzení hráčů“, který uvedli 2 respondenti.

Celkem 5 respondentů uvedlo, že danému lexému nerozumí.

Tabulka 8: Co znamená „navlíkáme“?

Dávát další body - bod za bodem	86
Povzbuzení hráčů	2

Jediný tým, který uvedl dvě možné odpovědi, je tým z Holic. Právě hráči z Holic uvedli, že tento výraz znamená buď „dávát další body – bod za bodem“, nebo „povzbuzení hráčů“.

5.3.8 Lexém „novej“

Na dotazovaný slangový výraz „novej“ odpovědělo 93 hráčů z různých týmů. Jejich odpověď byla, že tento slangový výraz znamená „nový míč, opakování výměny“. Tuto odpověď uvedli v různém provedení všichni respondenti, jelikož se jedná o stálou jednotku českého nohejbalového slangu.

5.3.9 Lexém „odevzdaný“

Další otázka byla „Co znamená „odevzdaný“?“. Na tuto otázku odpovědělo 91 respondentů a po následné analýze vzešly dvě možné odpovědi. Nejčtenější odpovědí byl význam „odevzdaný výkon, ztratit chuť bojovat“ (71 respondentů). Druhou nejčtenější odpovědí byl význam „balon zadarmo“ (20 respondentů).

Pouze 2 respondenti uvedli, že danému výrazu nerozumí, a tak se tato odpověď stává menšinou.

Tabulka 9: Co znamená „odevzdaný“?

Odevzdaný výkon, ztratit chuť bojovat	71
Balon "zadarmo"	20

Lexém „odevzdaný“ se využívá i v jiných sportech, například ve volejbale, ve fotbale nebo v házené.

Vzhledem k velkému množství různých odpovědí se nám jevílo jako zajímavé zjistit, zda se shodují popisy významů v jednotlivých oblastech, resp. klubech. Zastoupení odpovědí od členů jednotlivých týmů, které pracovně označuji městem, resp. vesnicí, ze které tým pochází, zpracováváme do tabulek, v nichž řádky tvoří jednotlivé týmy a sloupce získané odpovědi, včetně odpovědi nevím.

Tabulka 10: „odevzdaný“

	Odevzdaný výkon, ztratit chuť bojovat	Balon "zadarmo"	Nevím
Pankrác	✓	✓	✓
Vsetín	✓	✓	
Žďár nad Sázavou	✓	✓	
Řeporyje	✓	✓	
Benešov	✓	✓	
Ostašov	✓	✓	
Kroměříž	✓	✓	
Holice	✓	✓	

5.3.10 Lexém „prase“

Na slangový výraz „prase“ jsme dostali 93 odpovědí, což je největší možný počet. Všichni respondenti odpověděli stejným způsobem a tj., že „prase“ znamená „balon přejde na soupeřovu stranu s dotekem o síť“.

5.3.11 Lexém „singl“

Podle všech 93 dotazovaných tento slangový výraz znamená „hra jednotlivců – jeden na jednoho“.

5.3.12 Lexém „stopka“

Na tento dotazovaný lexém jsme dostali celkem čtyři různé odpovědi. Nejpočetnější odpovědí byla význam „červená karta, stop na další utkání“ (59 respondentů). Další hojnou odpovědí byl význam „blok“ (11 respondentů).

K individuálnímu významu zařazujeme „balon zadarmo“ (4 respondenti).

Celkem 19 respondentů nevědělo, co tento dotazovaný lexém znamená, a tudíž se tato odpověď stala druhou nejčastější.

Tabulka 11: Co znamená „stopka“?

Červená karta, stop na další utkání	59
Blok	11
Balon "zadarmo"	4

Vzhledem k velkému množství různých odpovědí se nám jevílo jako zajímavé zjistit, zda se shodují popisy významů v jednotlivých oblastech, resp. klubech. Zastoupení odpovědí od členů jednotlivých týmů, které pracovně označují městem, resp. vesnicí, ze které tým pochází, zpracováváme do tabulek, v nichž řádky tvoří jednotlivé týmy a sloupce získané odpovědi, včetně odpovědi nevím.

Tabulka 12: „stopka“

	Červená karta, stop na další utkání	Blok	Balon "zadarmo"	Nevím
Pankrác		✓		✓
Vsetín	✓			✓
Čakovice	✓			✓
České Budějovice	✓			✓
Český Brod	✓	✓		✓
Benešov	✓			✓
Žďár nad Sázavou	✓			✓
Holice	✓		✓	

5.3.13 Lexém „volej“

Tímto slangovým výrazem se opět zabývalo celkem 93 respondentů a všichni respondenti uvedli jednu totožnou odpověď „hrát balon bez dopadu na zem“. Pravděpodobně se jedná o stabilní jednotku českého nohejbalového slangu.

5.3.14 Lexém „zavřu ho“

Na tuto otázku odpověděli všichni dotazovaní, tedy 93 respondentů. Podle všech oslovených tento slangový výraz znamená „zablokovat míč od protihráče“. Z této shody usuzujeme, že se jedná o stabilní jednotku českého nohejbalového slangu.

5.4 Interpretace dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření poukazuje na to, které lexémy jsou v nohejbalovém slovníku obecně známé (minimálně mezi hráči, již vyplnili náš dotazník) a které obecně známé nejsou, tzn. je otázka, zda daný výraz považovat za slangismus.

Šetření ukázalo, že většina respondentů daným lexémům rozumí a dokáže vysvětlit, co daný výraz znamená. U některých slangismů se ale objevili respondenti, kteří daný lexém neznají, a tudíž nedokážou určit jeho význam a výrazy blíže specifikovat.

Dotazníky přinesly řadu významů. U některých slangismů se setkáváme s jedním jediným významem, u některých s různými významy. S různorodostí významů jsme pak mohli dále pracovat. Naším předpokladem bylo, že odpověď hráčů z jednoho týmu bude totožná, jak ale můžeme vidět, není to pravda. U obecně známých výrazů se setkáváme s jedním jediným významem a v těchto případech se hráči jednoho týmu shodují, ale u problematictějších lexémů se setkáváme s více významy a hráči se ve významech rozcházejí.

Další z mých předpokladů byl fakt, že se budou shodovat hráči z A-týmu TJ Pankrác nohejbal, kde jsem prováděla sběr dat, nebo alespoň v rámci jednoho klubu i z jiných míst České republiky. Tento předpoklad se mi však nepotvrdil, což demonstruji výše.

To nám dává možnost usuzovat o značné nestabilitě českého nohejbalového slangu. Ačkoliv v něm nepochybně nalezneme pevné jádro (slova, která určili všichni respondenti stejně), objevuje se i řada výrazů, které se jeví jako periferní. Na základě získaných dat ovšem zatím není možné rozhodnout, zda se jedná o výrazy, které byly užívány pouze určitými

generacemi, v určitých klubech (a hráči si je přenesli s sebou do klubů, kam přestoupili, ale v nichž se slova neužívala), zda jde o jednotky polysémnní, resp. homonymní nebo zda jde o prostředky idiolektu. U slova *navlíkáme* se objevily dva spolu související významy. První uvádí respondenti jako „dávát další body – bod za bodem“ a druhý jako „povzbuzení hráčů“, tj. vlastně výzva k činnosti označené významem prvním.

Rovněž se může jednat o projev chyby mluvčích (zaměnili při nesoustředění jednotky, které jinak znají, neuměli formulovat význam, proto odpověď nevyplnili nebo se jim nepodařilo dosáhnout správné odpovědi). Např. u slova *stopka* je druhá odpověď polysémnní – respondent může mít na mysli „blokování při hře“, ale také „zákaz hry“.

Jak je také vidět, některé jednotky mohou mít obecný a konkrétní význam. Například u spojení *dáme boda* se objevily ojedinělé významy „položít míč tak, aby dvakrát dopadl“ a „zahrát míč tak, aby ho soupeř nechytl“, které označují víceméně obecněji a konkrétněji totéž, tedy „donutit hráče k chybě“. Vedle toho oba souvisejí i s hlavním, nejobecnějším významem „skórovat“.

5.5 Analýza užívání slangismů v jednom klubu

V této kapitole se zaměřujeme na odpovědi námi sledovaného týmu TJ Pankrác nohejbal A-tým. Zkoumaný vzorek tvořilo 23 hráčů.

5.5.1 Lexém „áčko“

Hráči z tohoto týmu uvedli většinu odpovědí. Nejvíce respondentů z tohoto týmu uvedlo, že tento lexém znamená „první tým, zpravidla výkonnostně nejlepší“. Dále jsme od nich získali významy „úder po noze“, „úder pod sebe“, „silnější noha“ a „místo na hřišti“. Jeden respondent také uvedl, že danému výrazu nerozumí. Důvodem různorodosti odpovědí může být, že se tým skládá z hráčů, kteří dříve hráli v jiných oddílech nebo pochází z jiného místa České republiky, než teď hrají.

5.5.2 Lexém „být na něm“

Od týmu z Pankráce jsme dostali celkem tři různé odpovědi. Nejvíce respondentů tohoto týmu uvedlo význam „bodové dohnání soupeře“, tato odpověď se shoduje s většinovou

odpovědí ostatních respondentů. Dle těchto hráčů tento lexém také znamená „zachytit míč, nebo téměř zachytit“ a v tom týmu se také našlo několik respondentů, kteří uvedli význam „správný blokařský zákrok“.

5.5.3 Lexém „dáme boda“

TJ Pankrác nohejbal A-tým uvedl celkem tři různé odpovědi. Jedna odpověď (dát další bod“) je shodná s většinovou odpovědí ostatních nohejbalistů, druhá odpověď („hecování spoluhráčů“) se opět shoduje s více respondenty z jiných oddílů a třetí odpověď („položít míč tak, aby dvakrát dopadl“) vzešla právě jenom od jednoho respondenta z tohoto týmu. Z ostatních týmů tuto odpověď nikdo neuvedl.

5.5.4 Lexém „odevzdaný“

Celkem tři odpovědi uvedli hráči z nohejbalového týmu z Pankráce. Tito respondenti udali, že dotazovaný výraz znamená „odevzdaný výkon, ztratit chuť bojovat“ a „balon zadarmo“. Dále se v tomto týmu také vyskytuje hráč, který dotazovanému lexému nerozumí, nebo neví, co znamená.

5.5.5 Lexém „stopka“

Dvě možnosti odpovědi jsem dostala od hráčů z mého sledovaného týmu. Většina respondentů uvedla, že danému lexému nerozumí. Dále pár jedinců odpovědělo, že daný lexém znamená „blok“. Zajímavé u tohoto lexému je, že nikdo z Pankráce neuvedl význam „červená karta, stop na další utkání“, ačkoliv je tento význam většinový.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo představit problematiku nohejbalového slangu a zmapovat porozumění nohejbalovým slangismům mezi aktivními hráči nohejbalu. Dalším cílem bylo zaměřit se na teritoriální odlišnosti v chápání daného slangového výrazu.

Mezi základní znaky slangu patří synonymičnost, jazyková hra, eliptičnost, snaha o ekonomičnost výrazu, expresivnost, jednoznačnost a stručnost. Nejčastějším způsobem tvoření slangových výrazů je odvozování, sémantické tvoření, zkracování a přejímání. To se projevovalo i v námi zpracovávaném nohejbalovém slangu.

Povědomí o nohejbalu není tak vysoké jako například u fotbalu či volejbalu, ani nohejbalový slang není tak stabilizovaný. Dokládá to fakt, že ani aktivní hráči nohejbalu často neví, co daný slangový výraz znamená, mnohokrát záleží na prostředí, ve kterém se hráč vyskytuje, zda se daný slang hojně využívá, či nikoliv. Naším předpokladem bylo, že hráči alespoň v rámci stejného oddílu uvedou stejnou odpověď na dotazovaný výraz. Tento předpoklad se ale nepotvrdil. Nejenže se v jednom týmu setkalo více odpovědí pro dotazovaný výraz, ale objevil se také někdo, kdo pro daný výraz neznal odpověď. Vyplývá to patrně z toho, že týmy ve stejném složení hrají pouze chvíli a během svého aktivního působení v nohejbalu hráči vystřídají hned několik družstev. Tuto nejednotnost v týmu nám částečně dokládá teritoriální příslušnost týmu (pokud se na významu shodli hráči z jedné geografické oblasti), která je uvedeno v mé práci výše.

Slovní zásoba nohejbalového slangu, tak jak jsme ji zaznamenali v prvotním výzkumu, se skládá z podstatných jmen, z přídavných jmen a ze sloves a z příslovcí, přičemž největší výskyt je právě podstatných jmen a hned za nimi jsou slovesa. Odpovědi ukázaly, které jednotky lze považovat za stabilní centrum slangu a které nikoliv.

Literatury o sportovním slangu není zrovna málo, zabývá se samotným slangem nebo jednotlivým sportovním prostředím, což se dá vzhledem k rozsáhlosti tématu pochopit. O samotném nohejbalu je také velmi málo literatury, což dokládá nízké povědomí o tomto sportu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografické publikace a články v seriálových publikacích:

BEČKA, Josef, Václav. Co je slang a co není slang. *Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23. – 26. 9. 1982*. Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1983, s. 5 – 8

BEČKA, Josef, Václav. Slang a diferenciacie v běžné mluvené řeči. *Sborník přednášek z III. Konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. 1. 1984*. Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1987, s. 4 – 11

ČERVENÁ, Vlasta a kol.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Praha 1988. s. 512.

DVONČ, Ladislav. K otázkám sociálních „nářečí“. *Slovo a slovesnos, ročník 18 (1957), číslo 3*, s. 180-183.

GÁLISOVÁ, Anna. Slangizmy a jiné -izmy alebo Na margo metajazykových nejasností v (slovenskej) sociolingvistike. In. *VARIA XIV – Zborník materiálov z XIV. kolokvia mladých jazykovedcov*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2006, s. 460.

GREPL, Miroslav a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha 1995. s. 800. ISBN 978-80-7106-980-5.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. SPN – Státní pedagogické nakladatelství. 1986. s. 195.

HAVRÁNEK, Bohuslav – JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství, 1981. s. 584. ISBN 14-556-81.

HUBÁČEK, Jaroslav. K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu. *Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni 7. – 9. 2. 1995*. Plzeň: PedF Západočeské univerzity, 1995. s. 18–21.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil. 1988. s. 189.

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979. s. 170.

CHLOUPEK, Jan. O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny. *Naše řeč*. 1969. s. 141.

CHLOUPEK, Jan. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1990. s. 294. ISBN 80-04-23302-3.

KELLNER, Adolf. *Úvod do dialektologie*. Praha: SPN. 1954. s. 113.

KLIMEŠ, Lumír. Příspěvek. In: *Příspěvek k poznání západočeského slangu*. Habilitační spis UK Praha 1969. s.

- Kol. autorů: *Mluvnice češtiny I*. Praha: Academia 1986. s. 568.
- Kol. autorů: *Mluvnice češtiny II*. Praha: Academia 1986. s. 536.
- Kol. autorů: *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha 2005. s. 880. ISBN 80-200-1351-2.
- KOUDELA, Břetislav. O tzv. nářečích sociálních. In: *Sborník Pedagogického institutu, Ústí nad Labem*. SPN 1960. s. 3-16.
- MARTINCOVÁ, Olga. *Nová slova v češtině*. Slovník neologizmů 1., 2. Praha 1998. s. 356. ISBN 80-200-0640-0.
- MARTINCOVÁ, Olga. *Nová slova v češtině: Slovník neologizmů 2*. Praha: Academia, 2004. s. 567. ISBN 80-200-1168-4.
- OBERPFALCER, František. Argot a slangy. In: *Československá vlastivěda*. Sv. 3, Praha. 1934. s. 311.
- PAVLÍK, Vladimír – MARŠÁLEK, Martin. *Nohejbal*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. s. 96. ISBN 978-80-247-3490-3.
- SUK, Jaroslav. *Několik slangových slovníků*. Praha: Inverze, 1993. s. 9–10.
- TERČOVÁ, Marie. Příspěvek ke sledování sportovního slangu. *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9. – 12. 2. 1988*. Plzeň. s. 250.
- TICHÁ, Zdeňka. Internacionalismy a slang. In. *VARIA XII – Zborník materiálův z XII. kolokvia mladých jazykovědcův*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2005, s. 278.
- TICHÁ, Zdeňka. Profesionalismy a slangismy. In. *VARIA X – Zborník materiálův z X. kolokvia mladých jazykovědcův*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2003, s. 262.
- TRÁVNÍČEK, Jaroslav. *Úvod do českého jazyka*. Praha: SPN. 1952. s. 105.

Internetové zdroje:

<https://www.czechency.org>

www.nase-rec.ujc.cas.cz

<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>

<http://www.nohejbal.org/>

<http://www.juls.savba.sk/>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: pohlaví a věk respondentů	32
Tabulka 2: Co znamená „áčko“?	33
Tabulka 3: „áčko“	33
Tabulka 4: Co znamená „být na něm“?	34
Tabulka 5: „být na něm“	35
Tabulka 6: Co znamená „dáme boda“?	35
Tabulka 7: „dáme boda“	36
Tabulka 8: Co znamená „navlíkáme“?	37
Tabulka 9: Co znamená „odevzdaný“?	38
Tabulka 10: „odevzdaný“	38
Tabulka 11: Co znamená „stopka“?	39
Tabulka 12: „stopka“	39

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Sportovní slang a jeho variabilita - nohejbalové prostředí

Dobrý den,
jmenuji se Markéta Sochůrková, jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, oboru Český jazyk a Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání. Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění mého dotazníku k bakalářské práci, jejíž téma je: Sportovní slang a jeho variabilita - nohejbalové prostředí. Obracím se na Vás jako na profesionály, tedy na ty, kteří se tímto sportem zabývají, a doufám, že mi s dotazníkem pomůžete. Výsledky dotazníku budou sloužit výhradně pro účely mé bakalářské práce a jsou zcela anonymní.

Děkuji Vám předem za poskytnuté informace a ochotu spolupracovat.

1. Pohlaví:

- a) Muž
- b) Žena

2. V kterém týmu hrajete?

3. Jak dlouho se nohejbalu věnujete?

- a) 1 - 5 let
- b) 6 - 10 let
- c) 11 - 20 let
- d) 21 let a více

Prosím o vysvětlení následujících slangových výrazů!

Slang = nespisovný útvar jazyka, který je charakteristický pro mluvčí náležející k určité zájmové nebo profesní skupině. Rozdíly oproti spisovnému jazyku spočívají především ve slovní zásobě.

- 1. Co znamená "áčko"?
- 2. Co znamená "být na něm"?
- 3. Co znamená "dáme boda"?
- 4. Co znamená "dvoják"?
- 5. Co znamená "hrát na slabinu"?
- 6. Co znamená "mečbol"?
- 7. Co znamená "navlíkáme"?

8. Co znamená "novej"?
9. Co znamená "odevzdaný"?
10. Co znamená "prase"?
11. Co znamená "singl"?
12. Co znamená "stopka"?
13. Co znamená "volej"?
14. Co znamená "zavřu ho"?